

PORADŇA PRE OBČIANSKE A ĽUDSKÉ PRÁVA

CENTER FOR CIVIL AND HUMAN RIGHTS
KRIVÁ 23, 040 01 KOŠICE, SLOVENSKO

» mobil: +421 908 69 55 31, +421 949 338 396
» www.poradna-prava.sk » poradna@poradna-prava.sk
» IČO: 37 86 72 70 » IBAN: SK98 5200 0000 0000 0551 9629

Pripomienky mimovládnej organizácie Poradňa pre občianske a ľudské práva k legislatívnemu zámeru zákona o jednorazovom finančnom odškodnení žien sterilizovaných v rozpore s právom

Materiál bol predložený na medzirezortné pripomienkové konanie Ministerstvom spravodlivosti SR, dňa 15.2.2023

Číslo legislatívneho procesu: LP/2023/64

Tieto pripomienky vypracovala mimovládna organizácia Poradňa pre občianske a ľudské práva (Poradňa), ktorá od roku 2002 intenzívne venuje problematike nezákonných sterilizácií rómskych žien na Slovensku. Prípady nezákonných sterilizácií Poradňa - v spolupráci s medzinárodnou organizáciou Centrum pre reprodukčné práva - v minulosti zdokumentovala a informovala o nich domácu aj medzinárodnú verejnosť. Vo vybraných strategických súdnych prípadoch následne zabezpečovala právnu pomoc viacerým touto praxou poškodeným rómskym ženám, ktoré sa s jej podporou domohli spravodlivosti na Európskom súde pre ľudské práva v Štrasburgu.

1. Pripomienka k Vlastnému materiálu bodu 2.1.1. - Oprávnená osoba

Poradňa pre občianske a ľudské práva navrhuje, aby predložený legislatívny návrh špecifikoval, že sterilizáciou v rozpore s právom sa na účely zákona bude rozumieť zdravotný úkon zabraňujúci plodnosti, nasledovne:

Sterilizáciou v rozpore s právom sa na účely zákona bude rozumieť zdravotný úkon zabraňujúci plodnosti:

- ku ktorého prevedeniu osoba neudelila informovaný súhlas tak ako je v súčasnosti definovaný v ust. § 6 ods. 4 v spojitosti s ust. § 6 ods. 2 zák. č. 576/2004 Z.z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov alebo

- udelila súhlas v rozpore s právnymi predpismi upravujúcimi v rozhodnom období vykonanie sterilizácie.

Za sterilizáciu v rozpore s právom sa na účely zákona bude rozumieť i zdravotný úkon zabraňujúci plodnosti, v súvislosti s ktorým bola osobe vyplácaná sociálna dávka podľa predpisov o sociálnom zabezpečení alebo bolo poskytnuté iné plnenie, ktorých poskytnutie bolo viazané na podstúpenie sterilizácie.

Odôvodnenie:

Navrhujeme, aby pre účely zákona bola za oprávnenú osobu považovaná osoba, ktorá k zákroku sterilizácie neudelila tzv. informovaný súhlas či udelila neplatný súhlas. Informovaný súhlas je konceptom, ktorý je podrobne definovaný v legislatíve, ktorá bola prijatá práve ako reakcia na prax nezákonných sterilizácií rómskych žien a síce zák. č. 576/2004 Z.z. o zdravotnej starostlivosti. V uvedenom právnom predpise je informovaný súhlas podrobne definovaný ako preukázateľný súhlas s poskytnutím zdravotnej starostlivosti, ktorému predchádzalo poučenie. Pričom poučenie musí byť zdravotníckym pracovníkom poskytnuté zrozumiteľne, ohľaduplne, bez nátlaku, s možnosťou a dostatočným časom slobodne sa rozhodnúť pre informovaný súhlas a primerane rozumovej a vôľovej vyspelosti a zdravotnému stavu osoby, ktorú má poučiť. Na poučenie osoby v jazyku národnostných menšín sa vzťahuje osobitný predpis. Pri posudzovaní oprávnenosti nie je preto nevyhnutné sa zamerať na skutočnosť, či daná osoba podpísala súhlas s vykonaním sterilizácie (teda či zdravotná dokumentácia obsahuje jej podpis), ale na skutočnosť, či tento súhlas bol súhlasom informovaným, teda či mu predchádzalo zrozumiteľné poučenie, ktoré je v zdravotnej dokumentácii zaznamenané. V prípade maloletých osôb, na ktorých bola vykonaná sterilizácia bez súhlasu zákonných zástupcov sa jedná o neplatný súhlas v rozpore s vtedy platnými predpismi, ktoré vyžadovali informovaný súhlas zákonných zástupcov.

2. Pripomienka k Vlastnému materiálu bodu 2.1.3. - Žiadosť o priznanie jednorazového finančného odškodnenia

Poradňa pre občianske a ľudské práva navrhuje, aby bolo umožnené oprávneným osobám podávať žiadosť aj v jazyku národnostných menšín a komunikovať v tomto jazyku aj s rozhodovacím orgánom či členmi a členkami multidisciplinárnej komisie zriadenej pri ministerstve.

Odôvodnenie: Z našich zistení vyplýva, že uvedená prax sa v rozhodnom období týkala najmä rómskych žien. Pre mnohé z nich je rómsky jazyk materinským jazykom, ktorý používajú v bežnej komunikácii. Aj vzhľadom na charakter porušenia je vysoký predpoklad, že pri popisovaní skutkových okolností týkajúcich sa vykonania zákroku sterilizácie a jeho následkov oprávnené osoby uprednostnia komunikáciu s rozhodovacím orgánom a podávanie samotnej žiadosti o priznanie jednorazového finančného odškodnenia v materinskom jazyku. Náklady na tlmočenie a preklad bude znášať rozhodovací orgán.

3. Pripomienka k Vlastnému materiálu bodu 2.1.4. – Lehota na podanie žiadosti

Poradňa pre občianske a ľudské práva navrhuje, aby lehota na podanie žiadosti o priznanie jednorazového finančného odškodnenia za sterilizáciu v rozpore s právom bola minimálne 3 roky.

Odôvodnenie:

Navrhovanú lehotu 2 roky považujeme za nedostatočnú, vzhľadom na informačnú povinnosť podľa bodu 2.1.8., ktorú má rozhodovací orgán a ďalšie v legislatívnom návrhu špecifikované príslušné orgány zabezpečiť. Vhodné a dostupné informovanie o možnosti uplatniť si nárok na odškodnenie a o spôsobe a postupe jeho uplatnenia v zmysle legislatívneho návrhu môže vyžadovať dlhší čas. Okrem toho niektoré oprávnené osoby môžu napr. žiť v zahraničí alebo mať výrazne sťažený prístup k informáciám, vzhľadom na to že pochádzajú zo sociálne vylúčeného prostredia. Nami navrhovaná lehota minimálne 3 rokov na podanie žiadosti o priznanie jednorazového finančného odškodnenia vychádza z obdobnej legislatívy prijatej v Českej republike. Zároveň je dôležité zdôrazniť, že sa jedná o lehotu na podanie žiadosti, nie na rozhodnutie o nej. Uplynutím lehoty na podanie žiadosti nezanikne nárok na odškodnenie v prípade ak žiadosť bola podaná a nebolo o nej rozhodnuté. Uvedené navrhujeme podrobnejšie v legislatívnom zámere, resp. následne v paragrafovom znení zákona upraviť.

4. Pripomienka k Vlastnému materiálu bodu 2.1.5. – Rozhodovací orgán a konanie

Poradňa pre občianske a ľudské práva navrhuje, aby príslušným orgánom, ktorému budú žiadosti predkladané, ktorý o nich bude rozhodovať a odškodnenie vyplácať, bolo Ministerstvo spravodlivosti SR.

Odôvodnenie:

Nemá žiadne opodstatnenie, aby príslušným orgánom bolo Ministerstvo zdravotníctva SR, keďže odškodnenie žien sterilizovaných v rozpore s právom nie je lekárskou otázkou, ale je výhradne právnou otázkou. Posudzovanie žiadostí o odškodnenie a rozhodovanie o nich považujeme za právny proces, ktorý by mal byť založený na dôslednom poznaní a aplikácii medzinárodných a domácich predpisov na ochranu ľudských práv. V tomto smere preto zastávame názor, zodpovednosť za prijímanie posudzovanie žiadostí by mala byť daná Ministerstvu spravodlivosti SR, pod ktoré navyše spadajú aj iné odškodňovacie mechanizmy napr. obetí násilných trestných činov. Navrhujeme, aby pri Ministerstve spravodlivosti SR bola zriadená v legislatívnom zámere navrhovaná multidisciplinárna komisia. Jej kompetencie a mechanizmus rozhodovania navrhujeme podrobnejšie upraviť v paragrafovom znení zákona.

5. Pripomienka k Vlastnému materiálu bodu 2.1.5. – Rozhodovací orgán a konanie

Poradňa pre občianske a ľudské práva navrhuje v tomto bode doplniť odstavec:

Odmietnutie poskytnutia súčinnosti alebo nečinnosť zo strany povinných osôb bude považované za porušenie zákonnej povinnosti a bude podliehať by finančnej sankcii či už podľa zák. č. 581/2004 Z.z. o zdravotných poisťovniach, dohľade nad zdravotnou starostlivosťou a o zmene a doplnení niektorých zákonov alebo zák. č. 372/1990 Zb. o priestupkoch a pod.

Odôvodnenie:

Za účelom zabezpečenia súčinnosti zo strany povinných osôb v procese odškodňovania je potrebné vymedziť aj rámec finančných sankcií v prípade neposkytnutia súčinnosti alebo nečinnosti z ich strany.

6. Pripomienka k Vlastnému materiálu bodu 2.1.6. – Preukazovanie nároku

Poradňa pre občianske a ľudské práva navrhuje v tomto bode doplniť odstavec:

Ak sa zdravotnú dokumentáciu, či dokumentáciu týkajúcu sa vyplatenia sociálnej dávky za vykonanie sterilizačného zákroku, nepodari zabezpečiť (napr. z dôvodu jej straty, zničenia, či skartovania), bude sa mať za to, že osoba bola sterilizovaná v rozpore s právom.

Odôvodnenie:

Uvedené navrhujeme doplniť v záujme explicitného upresnenia jedného z východísk pri preukazovaní nároku oprávnenou osobou, ktoré v zásade už legislatívny zámer obsahuje. Jedná sa o tzv. fikciu nezákonnej sterilizácie, teda predpoklad, že zákrok bol vykonaný v rozpore s právom, ak orgán posudzujúci žiadosť o finančné odškodnenie nepreukáže opak.

Je dôležité uviesť, že štát má prijatou legislatívou principiálne zaviesť mechanizmus finančnej kompenzácie ex gratia. V tomto kontexte má nastaviť mechanizmus finančného odškodňovania tak, aby bol odškodnený čo najväčší počet žien. Vráťane žien, ktorých zdravotná dokumentácia či dokumentácia týkajúca sa poskytnutia sociálnej dávky bola skartovaná či inak zničená. Pričom zodpovednosť za to, že mnohé poškodené ženy v súčasnosti nemusia mať prístup k zdravotnej dokumentácii vrátane dokumentácie u všeobecného lekára či obvodného gynekológa, či inej dokumentácii preukazujúcej nezákonnosť vykonania zákroku sterilizácie, nesie štát. Štát totiž k zavedeniu odškodňovacieho mechanizmu pristupuje až po veľmi dlhej dobe a/alebo nezabezpečil bezpodmienečnú bezpečnú a dlhodobú archiváciu súvisiacej dokumentácie. Bolo by na úkor prístupu k spravodlivosti, ak by finančné odškodnenie nebolo poškodeným ženám priznané len kvôli dlhodobej nečinnosti a pochybeniam štátu v tejto otázke v minulosti.

Dôkazné bremeno by malo byť na štátnych inštitúciách, aby uvedené skutočnosti zisťovali vo vlastných archívoch či databázach a ak tieto dáta (dokumenty) už neexistujú nesmie to byť na ťarchu poškodených žien, ktoré nemôžu byť za uvedené sankcionované nepriznaním finančného odškodnenia.

7. Pripomienka k Vlastnému materiálu bodu 2.1.7 - Výška odškodnenia

Poradňa pre občianske a ľudské práva navrhuje, aby suma jednorazového finančného odškodnenia za sterilizáciu v rozpore s právom bola zvýšená z navrhovanej sumy 5 000€ na vyššiu sumu na úrovni aspoň 10.000,- €.

Odôvodnenie:

Sumu jednorazového finančného odškodnenia za sterilizáciu v rozpore s právom na úrovni 5.000,- € považujeme za neprimeranú vzhľadom na závažnosť zásahu do ľudských práv oprávnených osôb, ktorú sterilizácia vykonaná v rozpore s právom predstavuje.

Žiadne finančné odškodnenie nezmierni ujmu, ktorá bola vykonaným zákrokom poškodeným ženám spôsobená. Avšak je dôležité, aby finančné odškodnenie bolo primerané závažnosti zásahu do ich základných ľudských práv, ktoré vykonanie sterilizácie v rozpore s právom predstavuje.

Navrhujeme, aby navrhovaná legislatíva vychádzala z výšky náhrady nemajetkovej ujmy stanovenej v obdobnej právnej úprave prijatej v roku 2021 v Českej republike, ktorá je v sume 300 000 CZK (čo v súčasnosti činí sumu cca 12 800€). Legislatívny zámer odkazuje na rozsudky Európskeho súdu pre ľudské práva vo viacerých prípadoch proti Slovenskej republike, týkajúce sa problematiky sterilizácií uskutočnených v rozpore s právami zaručenými článkami 3 a 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, pričom finančné odškodnenie priznané v týchto prípadoch sa pohybovalo v rozmedzí 27.000 – 31.000 €. V nadväznosti na tieto rozsudky vnútroštátne súdy v dvoch prípadoch priznali dvom ženám, sterilizovaným v rozpore s právom, odškodnenie v pôvodnej plnej požadovanej výške 500 000 slovenských korún, čo v čase rozhodnutí súdov činilo v prepočte cca. 16.600 €.

Rozumieme, že navrhovaná suma nebude dosahovať úroveň náhrady nemajetkovej ujmy priznanej v týchto prípadoch súdmi avšak aj napriek tomu jej výška nesmie byť len symbolická a musí byť primeraná závažnosti odškodňovaného zásahu a jeho dopadov na poškodené osoby.

V Košiciach, 6.3.2023.

***

Kontaktné informácie: Vanda Durbáková; tel: 0908 695 531; e-mail: poradna@poradna-prava.sk